

บทที่ 4

วิเคราะห์เปรียบเทียบการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังในประเทศไทย กับต่างประเทศ

งานราชทัณฑ์ในปัจจุบันยังคงเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการยุติธรรม เป็นหน่วยงานที่คอยทำหน้าที่ในการปรับปรุงฟื้นฟูหรือแก้ไขพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังทุกราย ซึ่งกระบวนการที่เป็นเสมือนเป็นด่านตรวจที่ไว้คอยคัดกรองคนนั้นก็คือ การจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง และกระบวนการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังของประเทศไทยนั้นมีสิ่งที่ดีหรือสิ่งที่สมควรพัฒนาปรับปรุงมากเพียงใด และมีหลักเกณฑ์ใดบ้างที่ใช้ในการพิจารณาเพื่อจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง

4.1 วัตถุประสงค์ของการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง

4.1.1 วัตถุประสงค์การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังตามมาตรฐานขั้นต่ำ

ผู้ต้องขังแต่ละรายลักษณะเฉพาะตัวในเรื่องของความต้องการ ความเสี่ยง ซึ่งมีความซับซ้อนมากขึ้นไปตามแต่ละบุคคล การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังจึงเป็นขั้นตอนหรือกระบวนการที่สำคัญของเรือนจำหรือทัณฑสถานในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ซึ่งข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขององค์กรสหประชาชาติข้อที่ 67 ได้กำหนดถึงวัตถุประสงค์หลักในการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง¹ และข้อ 68² ได้กำหนดไว้ถึงวิธีการจัดเรือนจำหรือทัณฑสถานเพื่อให้

¹ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขององค์กรสหประชาชาติ ภาคที่สอง กฎที่ใช้เฉพาะกับกรณีพิเศษ ข้อ 67 ก) นักโทษที่ต้องโทษจำคุกตามคำพิพากษา พิเศษ การจำแนกประเภทของนักโทษและการคัดแยกนักโทษรายบุคคล.

ข้อ 67 วัตถุประสงค์ของการจำแนกประเภทของนักโทษคือ

(ก) เพื่อคัดแยกนักโทษออกจากบรรดานักโทษอื่นที่มีประวัติอาชญากรรมและความประพฤติที่ไม่ดีซึ่งอาจชักนำไปในทางที่เลวร้ายนั้น

(ข) เพื่อประโยชน์ในการจัดมาตรการบำบัดฟื้นฟูทางสังคมแก่นักโทษ จึงต้องมีการคัดแยกประเภทของนักโทษหลายประเภท

² ข้อ 68 การจัดมีเรือนจำหลายประเภทและการจัดให้มีแดนต่าง ๆ ของเรือนจำแยกเป็นหลายแดนตามประเภทของนักโทษ เป็นเรื่องที่ควรดำเนินการเพื่อประโยชน์แก่การบำบัดแก้ไขนักโทษให้เหมาะสมแก่ลักษณะของนักโทษนั้น

เหมาะสมสำหรับความต้องการของผู้ต้องขังแต่ละราย เพราะองค์การสหประชาชาติมุ่งเน้นถึงความสำคัญของการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง และการแยกขังของผู้ต้องขังแต่ละรายเนื่องจากเข้าใจดีว่าหากการจำแนกลักษณะในขั้นตอนศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังทั้งหมด และได้มีการกำหนดแผนการปฏิบัติหรือฟื้นฟูผู้ต้องขังขึ้นแล้ว ไม่ว่าขั้นตอนนี้จะเก็บข้อมูลได้มากน้อยเพียงใด หรือมีการกำหนดแผนการปฏิบัติที่ดีเพียงใด แต่หากในขั้นตอนของการแยกขังหรือการกำหนดประเภทของผู้ต้องขังไม่สามารถแยกหรือกำหนดประเภทของผู้ต้องขังได้ดีเพียงพอ ทำให้ผู้ต้องขังบางประเภทต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังอีกประเภทหนึ่งซึ่งอาจเป็นประเภทที่ไม่สมควรจะอยู่ด้วยกัน เช่น ผู้ต้องขังที่กระทำความผิดครั้งแรกหรือกระทำความผิดด้วยความพลั้งเผลอ ต้องอาศัยอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังที่เป็นอาชญากรมืออาชีพ จะเกิดการถ่ายทอดนิสัยและเกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ขึ้นได้

4.1.2 วัตถุประสงค์การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังตามกฎหมายไทย

ในประเทศไทยก็ได้มีการกำหนดไว้ถึงวัตถุประสงค์ของการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังโดยบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ในเรื่องของการแยกและย้ายผู้ต้องขัง³ แต่ที่กำหนดเพียงประเภทหรือชั้นของเรือนจำ หรือให้มีการจัดอาณาเขตของเรือนจำออกเป็นส่วนๆ โดยคำนึงประเภท ชั้น และเพศของผู้ต้องขัง หรือเพื่อประโยชน์ในการอบรมผู้ต้องขัง⁴ ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่ากระบวนการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังนี้จะช่วยให้เจ้าหน้าที่สามารถควบคุมผู้ต้องขังเพื่อไม่ให้มีการหลบหนีหรือก่อความวุ่นวายขึ้นในเรือนจำ อีกทั้งยังทำให้สามารถปฏิบัติต่อผู้ต้องขังแต่ละคนได้อย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพและเหมาะสมซึ่งจะทำให้ผู้ต้องขังแต่ละรายได้รับการอบรมแก้ไข พัฒนาจิตใจ รวมทั้งมีวิชาความรู้ที่เป็นประโยชน์ซึ่งผู้ต้องขังสามารถออกไปใช้ชีวิตและอยู่ในสังคมภายนอกได้เมื่อพ้นโทษ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังนั้นแม้จะมีการกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 แต่หากพิจารณาให้ดีจะพบว่าเป็นเพียงการกำหนดที่เน้นในเรื่องของการแยกขังสำหรับผู้ต้องขังเป็นสำคัญ ซึ่งจะพิจารณาเพียงเพศของผู้ต้องขังอายุ ระดับความเป็นอาชญากร โทษ หรือนิสัยตามคำพิพากษาของศาล แต่ไม่มีการกำหนดไว้ในเรื่องของการแยกผู้ต้องขังออกตามความเหมาะสมของผู้ต้องขังแต่ละรายหรือ แยกตามความจำเป็นในการปรับปรุงแก้ไข ซึ่งถือว่าไม่ตรงตามหลักของมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติ การบังคับโทษเป็นการกระทำต่อ “มนุษย์” จึงเป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญเป็น

³ มาตรา 11 รัฐมนตรีมีอำนาจแยกประเภทหรือชั้นของผู้ต้องขังและวางเงื่อนไขในการ ย้ายจากประเภทหรือชั้นหนึ่งไปยังอีกประเภทหรือชั้นหนึ่งโดยวิธีเลื่อนชั้นหรือลดลงตลอดจนการ ปฏิบัติต่างๆ สำหรับผู้ต้องขังคนต้องขังและคนฝากให้แยกขังไว้ต่างหากจากนักโทษเด็ดขาดเท่าที่จะกระทำได้

⁴ จาก *วิกฤตราชทัณฑ์ วิกฤตกระบวนการยุติธรรมทางอาญา* (น.169), โดย ธาณี วรรณทร์, 2555, กรุงเทพฯ: วิทยุชน.

อย่างมาก การจะบังคับโทษกับบุคคลใดควรที่จะมีกฎหมายเพื่อรองรับการกระทำนั้น ซึ่งในส่วนของประเทศไทยการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังมีการกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 แต่ก็เป็นกรกำหนดที่เน้นในเรื่องของการควบคุมผู้ต้องขังคือการแยกขัง ซึ่งในส่วนของกรจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเพื่อแก้ไขฟื้นฟูนั้นยังไม่มีกรกำหนดไว้ อีกทั้งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ในเรื่องของการแยกและย้ายผู้ต้องขังก็เป็นการกำหนดแบบกว้างๆ โดยกำหนดรายละเอียดในส่วนย่อยไว้ในประกาศกฎกระทรวง ประกาศคำสั่งกรมราชทัณฑ์ ฯลฯ แต่ก็เพียงกฎหมายในฝ่ายบริหารเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากของประเทศอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น ญี่ปุ่น อังกฤษ หรือสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีการกำหนดไว้เป็นกฎหมายที่ออกโดยสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เพราะในต่างประเทศถือว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพของ “บุคคล” ตามรัฐธรรมนูญ การดำเนินการใดๆ ต่อ “บุคคล” จะต้องเป็นตามกฎหมายที่ออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติเท่านั้น⁵

หากแต่ในประเทศไทยนั้นในชั้นบังคับโทษยังไม่มีกรนำข้อเท็จจริงของผู้ต้องขังมาใช้ประกอบการพิจารณาเท่าใดนัก โดยส่วนมากแล้วจะใช้เพียงข้อมูลในอดีต ประวัติความเป็นมา แต่ขาดข้อมูลพื้นฐานหรือลักษณะที่แท้จริงของตัวผู้ต้องขังที่เพียงพอจะนำมากรกำหนดแผนบังคับโทษรายบุคคลได้ ทำให้กรจำแนกลักษณะผู้ต้องขังของประเทศไทยยังไม่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังเท่าที่ควร เพราะอัตราการกระทำความคิดซ้ำของผู้ต้องขังที่พ้นจากเรือนจำไปแล้วยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เมื่อข้อมูลของผู้ต้องขังยังไม่เพียงพอในการวิเคราะห์เพื่อกำหนดวิธีปฏิบัติและแผนฟื้นฟูที่เหมาะสมกับผู้ต้องขังแต่ละรายทำให้เรือนจำของไทยยังไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาที่แท้จริงของผู้ต้องขัง หรือความต้องการของผู้ต้องขังได้เท่าที่คาดหวังไว้ อีกทั้งการแยกขังของผู้ต้องขังนั้นในประเทศไทยกำหนดประเภทหรือชั้นของเรือนจำไว้ซึ่งคำนึงถึงเพียงประเภท ชั้น และเพศของผู้ต้องขัง ซึ่งในทางปฏิบัติโดยส่วนใหญ่แล้วแต่ละเรือนจำจะแยกผู้ต้องขังโดยพิจารณาเรื่องของความร้ายแรงของกรกระทำความคิด และระยะเวลาในการจำคุกตามคำพิพากษาของศาล ซึ่งถือว่าขัดต่อหลักของมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง เพราะมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังข้อที่ 8 กำหนดให้ต้องจำแนกตามเพศชายหญิง โดยแยกเรือนจำหรือแยกแดน อายุ ประวัติการกระทำความคิด เหตุผลในการต้องโทษ และความจำเป็นในการปรับปรุงแก้ไข ผู้คุมขังระหว่างคดีต้องแยกจากนักโทษเด็ดขาด นักโทษคดีแพ่งต้องแยกกับนักโทษคดีอาญา นักโทษเยาวชนต้องแยกจากนักโทษผู้ใหญ่ ซึ่งหากไม่สามารถกระทำได้ตามมาตรฐานขั้นต่ำจะทำให้ประสิทธิภาพในการบังคับโทษผู้ต้องขังหรือผลสัมฤทธิ์ในการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์และความตั้งใจตั้งแต่แรกที่มีกรริเริ่มกรจำแนกลักษณะผู้ต้องขังขึ้นมา

⁵ แหล่งเดิม.

4.1.3 วัตถุประสงค์การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา (มลรัฐแคลิฟอร์เนีย)

ในส่วนของสหรัฐอเมริกา มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ได้ใช้ระบบการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง โดยทำการศึกษาลักษณะผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล เพื่อให้สามารถประเมินผู้ต้องขังได้อย่างสมบูรณ์ถูกต้องเกี่ยวกับพัฒนาการในอดีต ความต้องการในปัจจุบัน และศักยภาพในอนาคต กรมราชทัณฑ์ของมลรัฐแคลิฟอร์เนียใช้ระบบการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังโดยใช้ควบคู่ไปกับระบบการให้คะแนนการจำแนกลักษณะ โดยคะแนนการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังจะขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายๆ ประการของผู้ต้องขังไม่ว่าจะเป็นประวัติทางสังคมหรือพฤติกรรมของผู้ต้องขังทั้งในอดีตและปัจจุบัน เหตุที่ต้องใช้ระบบคะแนนก็เพื่อที่จะได้เกิดความมั่นใจว่าผู้ต้องขังแต่ละรายได้รับการแยกไว้ในเรือนจำหรือทัณฑสถานที่เหมาะสม และเจ้าหน้าที่ที่สามารถที่จะควบคุมดูแลผู้ต้องขังได้อย่างทั่วถึง อีกทั้งยังสามารถติดตามผลของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังแต่ละรายได้ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังตามที่ได้กล่าวไปในข้างต้นแล้วว่าเป็นไปเพื่อการแยกควบคุมดูแลผู้ต้องขัง และการแยกเพื่อฟื้นฟูแก้ไขผู้ต้องขังแต่ละราย โดยการที่จะบังคับโทษบุคคลใดนั้นจะต้องใช้กฎหมายในการบังคับและควบคุมบุคคลนั้นดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ในมลรัฐแคลิฟอร์เนียได้มีการกำหนดถึงวัตถุประสงค์หลักทั้ง 2 ข้อนี้ไว้ในกฎหมายของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย เรื่องการป้องกันอาชญากรรมและการฟื้นฟู โดยอยู่ในส่วนของการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง ข้อที่ §3375⁶ โดยกำหนดไว้ว่า กระบวนการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังนั้นจะต้องมีการนำมาใช้ทุกครั้งเมื่อรับตัวผู้ต้องขังเข้าสู่เรือนจำ และตลอดใช้เวลาที่ผู้ต้องขังอยู่ในเรือนจำ โดยผู้ต้องขังทุกรายจะต้องได้รับการจำแนกลักษณะตามกฎหมายนี้⁷ และมีการกำหนดถึงวัตถุประสงค์ของการจำแนกในส่วนของกรณีฟื้นฟูผู้ต้องขังไว้ว่าขั้นตอนการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังจะต้องมีการคำนึงถึงความต้องการ ความสนใจ พฤติกรรมของผู้ต้องขัง และคะแนนการกำหนดระดับ โดยต้องสอดคล้องกับระดับของเรือนจำหรือทัณฑสถาน รวมถึงความปลอดภัยของส่วนรวม⁸ และรายละเอียดของปัจจัยในการพิจารณาเพื่อกำหนดวิธีปฏิบัติให้เหมาะสมกับผู้ต้องขังแต่ละราย⁹ เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่ากรมราชทัณฑ์ของแคลิฟอร์เนียให้ความสำคัญกับตัวผู้ต้องขังในเรื่องของข้อมูลพื้นฐานและข้อมูลรายละเอียดแท้จริงของตัวผู้ต้องขังในการพิจารณาเพื่อกำหนดวิธีปฏิบัติการแผนฟื้นฟู เพราะมีการกำหนดไว้ในกฎหมายถึงวิธีการในการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังซึ่งเป็นไปตามหลักของมาตรฐานขั้นต่ำของ

⁶ California Code of Regulations Title 15. Crime Prevention and Corrections Article 10.

Classification §3375.

⁷ Ibid. §3375 (a)

⁸ Ibid. §3375 (b).

⁹ Ibid. §3375 (g) (5).

สหประชาชาติ และในส่วนของกรจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเพื่อการควบคุมนั้นยังได้มีการกำหนดไว้ในกฎหมายด้วยเช่นกัน โดยกำหนดไว้ว่า ผู้ต้องขังแต่ละรายจะได้รับการจัดให้แยกให้อยู่ในเรือนจำหรือทัณฑสถานที่เหมาะสม โดยจะต้องสอดคล้องกับคะแนนการกำหนดตำแหน่งของผู้ต้องขัง¹⁰ และระดับของเรือนจำหรือทัณฑสถานนั้นก็จะมีความปลอดภัยที่เข้มงวดมากขึ้น หรือน้อยลงตามระดับของคะแนนการจำแนกผู้ต้องขัง เมื่อพิจารณาแล้วการบังคับโทษของมลรัฐแคลิฟอร์เนียถือว่าให้ความสำคัญกับสิทธิของผู้ต้องขังแต่ละราย เพราะมีการบัญญัติในเรื่องของการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังไว้ในกฎหมายของมลรัฐซึ่งถือว่าการออกกฎหมายเพื่อใช้ในการปฏิบัติกับผู้กระทำความผิดหรือกระทั่งเป็นผู้ต้องขังแล้ว อีกทั้งยังยึดถือตามหลักของมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติโดยมีการกำหนดวิธีการจำแนกเพื่อนแยกการควบคุม และมีการกำหนดถึงวิธีการจำแนกเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู เมื่อพิจารณาแล้วการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังของมลรัฐแคลิฟอร์เนียมีทั้งส่วนที่เป็นจุดเด่นและจุดด้อย คือ

4.1.3.1 จุดเด่น

การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังของแคลิฟอร์เนียเป็นการศึกษาประวัติของผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล (Case Study) แบบองค์รวม โดยพิจารณาถึงลักษณะทางกายภาพ (Physical) ทางจิตใจ (Psycho) และทางสังคม (Social) โดยคณะกรรมการประชุมร่วมกันที่ศูนย์แรกรับนำไปสู่มุมมองต่อผู้กระทำความผิดที่มีความหลากหลาย ทั้งพฤติกรรมอาชญากรรม การต่อต้านสังคม โดยการพิจารณาการจำแนกตามการให้คะแนน (Score Test) การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังตามกระบวนการนี้จะช่วยให้สามารถวางแผนแก้ไขและอบรมผู้กระทำผิดได้อย่างเหมาะสมเป็นรายบุคคล¹¹

4.1.4 วัตถุประสงค์การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังตามกฎหมายญี่ปุ่น

ในส่วนของประเทศญี่ปุ่นนั้นมีการใช้กระบวนการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังอย่างเป็นรูปธรรม โดยเป้าหมายของการบังคับโทษในประเทศญี่ปุ่นนั้นกระทำเพื่อต้องการกระตุ้นให้ผู้ต้องขังมีความพยายามในการแก้ไขฟื้นฟูนิสัยด้วยตนเองได้ เป็นการปรับปรุงพัฒนาตัวเองเพื่อใช้ชีวิตปกติในสังคมเมื่อพ้นโทษต่อไปได้ ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้นแล้วว่าการบังคับโทษต่อบุคคลใดจะต้องมีการออกกฎหมายมาใช้บังคับ เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนหากไม่มีการออกกฎหมายมาใช้บังคับ การบังคับใช้กฎหมายกับบุคคลนั้นก็ไม่สามารถที่จะกระทำได้ เพราะเป็นการผิดต่อหลักในกฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศ และยังขัดต่อหลักของมาตรฐานขั้นต่ำที่สหประชาชาติได้กำหนดขึ้นและในหลายๆ ประเทศให้การยอมรับ ซึ่งกฎหมายบังคับโทษของ

¹⁰ Ibid. §3375.1. (a)

¹¹ จาก สารานุกรมงานราชทัณฑ์นานาชาติ (น.197), โดยสำนักงานผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านทัณฑวิทยา กรมราชทัณฑ์, 2541, มูลนิธิพิบูลสงเคราะห์.

ประเทศญี่ปุ่นนั้น ได้ให้ความสำคัญกับตัวผู้กระทำความผิดเป็นหลัก เพราะมีการออกกฎหมายที่ระบุเกี่ยวกับเรื่องของวัตถุประสงค์ในการบังคับโทษ โดยบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติสิ่งอำนวยความสะดวกของทัณฑสถานและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและผู้ต้องคุมขัง¹² โดยกำหนดว่าวัตถุประสงค์นั้นเป็นการกระทำต่อผู้ต้องขังอย่างพอสมควร โดยมีความเคารพต่อหลักสิทธิมนุษยชนและมีความสอดคล้องกับสถานการณ์นั้นๆ และยังสามารถกำหนดถึงวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังไว้ในมาตรา 30¹³ ของพระราชบัญญัตินี้ด้วยเช่นเดียวกันซึ่งระบุไว้ว่า การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังมีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นแรงจูงใจของผู้ต้องขังในการปรับปรุงและฟื้นฟูและพัฒนาการปรับตัวเข้ากับชีวิตในสังคม ดังนั้นจะเห็นได้ว่าประเทศญี่ปุ่นนั้นให้ความสำคัญกับผู้ต้องขังเพราะมีการกำหนดไว้ถึงวัตถุประสงค์และการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังซึ่งในเรื่องของวัตถุประสงค์ของการจำเนกลักษณะผู้ต้องขังนี้ในส่วนของจำเนกลักษณะผู้ต้องขังเพื่อการฟื้นฟูประเทศญี่ปุ่นถือว่ามีปฏิบัติตามหลักของมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติ และเป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชนอีกทั้งยังไม่เป็นการขัดต่อหลักรัฐธรรมนูญของตัวเองด้วย และในส่วนวัตถุประสงค์การจำเนกลักษณะเพื่อการควบคุมโดยการแยกขังนั้นมีการกำหนดไว้ในมาตรา 4¹⁴ ของพระราชบัญญัติสิ่งอำนวยความสะดวกของทัณฑสถานและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและผู้ต้องคุมขังเช่นเดียวกัน เมื่อศึกษาแล้วการบังคับโทษของประเทศญี่ปุ่นเป็นกระบวนการที่เน้นตัวผู้กระทำความผิดเป็นหลัก เพราะวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ได้มีการกำหนดไว้นั้นบัญญัติถึงมาตรการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยทำให้ผู้ต้องขังสามารถแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมนิสัยของตนเอง โดยการกำหนดแผนปฏิบัติที่ประเทศญี่ปุ่นมีการปรึกษาและตกลงกันระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้ทำการปฏิบัติกับตัวผู้ต้องขังที่ถูกปฏิบัติ ให้ผู้ต้องขังเกิดความพร้อมแล้วยินยอมด้วยตนเองที่จะพัฒนาปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้น เพราะมนุษย์แต่ละคนมีความสามารถและความรับผิดชอบไม่เท่ากัน หากการบังคับโทษเป็นไปเพื่อการปรับปรุงแก้ไขบุคลิกนิสัยผู้กระทำความผิดได้ การบังคับโทษนั้นก็จะเกิดประสิทธิภาพในการสร้างพลเมืองที่ดีได้อีกคนหนึ่ง

4.1.4.1 จุดเด่น

การจำเนกลักษณะผู้ต้องขังของประเทศญี่ปุ่น ถือว่าเป็นกระบวนการที่เป็นระบบและมีความชัดเจนมาก กล่าวคือ มีศูนย์จำเนกลักษณะผู้ต้องขังประจำภาคต่างๆ รวม 8 แห่ง และดำเนินการจำเนกลักษณะผู้ต้องขังใน 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรกจะจัดกลุ่มแยกประเภทผู้ต้องขังออกเป็นชั้นต่างๆ โดยพิจารณาจากปัจจัยทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม เช่น เพศ อายุ กำหนด

¹² Article 1. Act on Penal Detention Facilities and Treatment of Inmates and Detainees.

¹³ Ibid. Article 30.

¹⁴ Ibid. Article 4.

โทษ ประเภทคดี ความผิดปกติทางร่างกายและจิตใจ เป็นต้น ขั้นตอนที่สองคือ ให้การปฏิบัติแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังในแต่ละชั้นตามความเหมาะสม ซึ่งจะทำการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเข้าใหม่ทุกคน และมีการจำแนกซ้ำเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อประเมินความก้าวหน้าของผู้ต้องขัง¹⁵

4.1.5 วัตถุประสงค์การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังตามกฎหมายอังกฤษ

กระบวนการยุติธรรมของประเทศอังกฤษนั้นเน้นไปในแนวทางการป้องกันมากกว่าการแก้ไข โดยทุกหน่วยงานที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมมีการประสานงานและให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี ในชั้นบังคับโทษนั้นประเทศอังกฤษใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการกำหนดกฎเกณฑ์และกรอบแนวทางต่างๆ โดยจะบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ปี 1952 (Prison Act of 1952) และระเบียบข้อบังคับ (Prison Rule of 1964) ซึ่งกำหนดหลักการพื้นฐานต่างๆ ใน Prison Rule นั้นได้มีการกำหนดไว้ถึงวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยบัญญัติไว้ในมาตรา 1¹⁶ เป็นการกระตุ้นและสนับสนุนผู้ต้องขังเพื่อให้มีการพัฒนาและปรับปรุงพฤติกรรมอันจะนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีและมีประโยชน์ต่อไป ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในตอนต้นว่ากระบวนการยุติธรรมของประเทศอังกฤษนั้นในเรื่องของการควบคุมหรือป้องกันเป็นหลัก ทำให้เรือนจำหรือทัณฑสถานของประเทศอังกฤษนั้นจะแบ่งเป็นระดับตามความเสี่ยงและการรักษาความปลอดภัยของเรือนจำแต่ละแห่ง โดยในชั้นแรกนั้นผู้ต้องขังทุกรายจะต้องได้รับการจำแนกลักษณะ โดยใช้หลักเกณฑ์เดียวกันเมื่อเจ้าหน้าที่ของเรือนจำได้มีการพิจารณาถึงปัจจัยต่างๆ ของตัวผู้ต้องขังแล้วก็จะย้ายไปยังเรือนจำต่างๆ ตามระดับความปลอดภัยของผู้ต้องขังอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งในส่วนของวัตถุประสงค์การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังนั้นได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์เพิ่มเติมไว้ในมาตรา 7 ของ Prison Rule โดยระบุว่าผู้ต้องขังจะต้องได้รับการจำแนกลักษณะซึ่งเป็นไปตามแนวทางที่รัฐมนตรีกำหนดไว้ โดยจะต้องคำนึงถึง อายุ ลักษณะนิสัยที่แท้จริง ข้อมูลต่างๆ และวิธีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังนั้นจะเป็นไปตามที่วัตถุประสงค์ที่กฎหมายนี้กำหนดไว้¹⁷ การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังของประเทศอังกฤษนั้นจะเป็นไปในแนวทางที่เน้นเรื่องของการจำแนกลักษณะเพื่อการควบคุมมากกว่า โดยผู้ต้องขังส่วนใหญ่แล้วเมื่อเข้าสู่เรือนจำหรือทัณฑสถานจะได้รับการจัดแยกไปตามระดับของความปลอดภัยของผู้ต้องขังแต่ละราย แต่ในกฎหมาย Prison Act 1952 ได้กำหนดไว้ถึงหลักในการแยกผู้ต้องขังคือ ผู้ต้องขังชายจะต้องแยกกับผู้ต้องขังหญิง¹⁸ และใน The Prison Rules ก็ได้มีการกำหนดเพิ่มเติมถึงรายละเอียดในการแยกผู้ต้องขังคือ ผู้ต้องขังยังไม่เด็ดขาดจะต้องแยกกับผู้ต้องขังเด็ดขาด โดยทั้งนี้ก็จะขึ้นอยู่กับ

¹⁵ สารานุกรมงานราชทัณฑ์นานาชาติ (น.197). เล่มเดิม.

¹⁶ Article 1 The Prison Rules of 1964.

¹⁷ Article 7 The Prison Rules of 1964.

¹⁸ Section 13 Prison Act 1952.

คุณประโยชน์ของเจ้าหน้าที่ควบคุม ซึ่งระบบการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังของประเทศอังกฤษเน้นในเรื่องของการควบคุมผู้ต้องขังเพื่อป้องกันมากกว่า แต่ระบบการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังของอังกฤษมีการแยกเรือนจำหรือทัณฑสถานอย่างเป็นระบบ มีการออกแบบระดับของความปลอดภัยของแต่ละเรือนจำ ซึ่งถือว่าให้ความเคารพต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเพราะการบังคับ โทษหรือดำเนินการใดๆ ต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งจะต้องเป็นไปตามกฎหมายที่ออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติเท่านั้น และประเทศอังกฤษก็ได้มีการกำหนดถึงหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติต่างๆ ต่อผู้ต้องขังไว้ในกฎหมาย

เมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังดังกล่าวนี้จะต้องตั้งอยู่บนข้อสมมุติฐานที่ว่า ผู้ต้องขังจะต้องสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้อย่างคนปกติทั่วไปซึ่งการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังนั้นเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ควรที่จะคำนึงถึงวัตถุประสงค์ที่ถูกบังคับโทษนั้นก็คือ ตัวผู้กระทำความผิดนั่นเองเพราะวัตถุประสงค์ของการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังคือการมุ่งเน้นที่ตัวผู้กระทำความผิด เพื่อให้บุคคลนั้นสามารถปรับปรุงและฟื้นฟูแก้ไขพฤติกรรมนิสัยของตนเองได้เป็นสำคัญ ฉะนั้นการจะพิจารณาหรือการกำหนดวิธีปฏิบัติหรือโปรแกรมสำหรับตัวผู้ต้องขังควรที่จะพิจารณาข้อมูลที่เป็นองค์ประกอบของตัวผู้ต้องขังเอง ไม่ว่าจะเป็นประวัติการกระทำความผิด อายุ สุขภาพ ทางกายและภาวะแห่งจิต ประวัติการศึกษาและครอบครัว สิ่งแวดล้อม ภูมิหลัง และปัจจัยอื่นๆ ซึ่งถือว่าเป็นข้อเท็จจริงส่วนบุคคลของตัวผู้ต้องขัง จะต้องปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชนและตามหลักของรัฐธรรมนูญของแต่ละประเทศนั้นคือการจะดำเนินการใด ๆ ต่อบุคคลใดนั้นจะต้องมีการออกเป็นกฎหมายเพื่อใช้ในการบังคับเท่านั้น

4.1.5.1 จุดเด่น

เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมของประเทศอังกฤษเน้นในด้านการป้องกันมากกว่า เมื่อผู้ต้องขังเข้าสู่เรือนจำจะได้รับการจำแนกเพื่อแยกตามเรือนจำที่มีการแยกประเภทไว้ ซึ่งมีทั้งหมด 4 ประเภท คือประเภท A, B, C และ D เรือนจำแต่ละประเภทนั้นจะมีระดับของความปลอดภัยที่แตกต่างกัน การแยกประเภทเรือนจำทำให้ผู้ต้องขังแต่ละรายได้รับการแยกไปอยู่ในเรือนจำที่เหมาะสมไม่อยู่ปะปนกันจึงไม่เกิดพฤติกรรมเลียนแบบ เมื่อผู้ต้องขังเข้าสู่เรือนจำแต่ละประเภทจะได้รับการจำแนกลักษณะอีกครั้งหนึ่งโดยคำนึงถึง อายุ ลักษณะนิสัยที่แท้จริง ข้อมูลต่างๆ ของผู้ต้องขังเพื่อกำหนดวิธีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล

4.2 ขั้นตอนและวิธีการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง

การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเป็นกระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล ด้วยการวิเคราะห์ประวัติปัญหาทั่วไปของผู้ต้องขัง (Diagnosis) การวางแผนปฏิบัติ (Treatment Planning) และการกำหนดกิจกรรมปฏิบัติ (Treatment Activities) เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและการ

เปลี่ยนแปลงของผู้ต้องขัง นับตั้งแต่วาระแรกที่เข้าสู่เรือนจำจนถึงวันที่ได้รับการปลดปล่อยพ้นโทษ การดำเนินการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังของแต่ละประเทศขึ้นตอน โดยพื้นฐานแล้วจะมีความคล้ายคลึงกัน หากจะแตกต่างกันก็ในส่วนของการละเอียดในแต่ละขั้นตอนเท่านั้น ซึ่งขั้นตอนการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังโดยเกือบทั้งหมดแล้วนั้นจะมีด้วยกัน 7 ขั้นตอน คือ

1. การรับตัวผู้ต้องขังใหม่เข้าสู่เรือนจำ
2. การศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของผู้ต้องขัง
3. การวางแผนปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามความเหมาะสมแต่ละคน
4. การนำแผนดังกล่าวไปปฏิบัติ
5. การติดตามผลการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง
6. การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังซ้ำ
7. การวางแผนหรือโครงการเตรียมปล่อยผู้ต้องขัง

4.2.1 ขั้นตอนและวิธีการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังของไทย

กระบวนการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังในประเทศไทยโดยหลักๆ แล้วมีด้วยกัน 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การรับตัวผู้ต้องขังใหม่เข้าสู่เรือนจำ (Admission) กระบวนการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังจะเริ่มตั้งแต่การรับตัวผู้ต้องขังเข้าสู่เรือนจำหรือทัณฑสถานต่างๆ โดยมีการจัดทำทะเบียน การทำบัตร การเปลี่ยนเครื่องแต่งกาย เมื่อผ่านขั้นตอนเหล่านี้แล้วผู้ต้องขังจะถูกส่งตัว ไปอยู่ในสถานวิเคราะห์ผู้ต้องขัง หรือศูนย์แรกรับผู้ต้องขัง (Reception Center) เพื่อดำเนินการศึกษา ตรวจสอบ วิเคราะห์ประวัติผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล

2. การศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของผู้ต้องขัง (Fact Finding) เพื่อให้ทราบถึงพื้นฐานความรู้ ความถนัด ประวัติการประกอบอาชีพ ประวัติครอบครัว การคบเพื่อน บุคลิกภาพ โดยทั่วไป ระดับสติปัญญา ข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความผิดและสาเหตุแห่งการกระทำความผิด ตลอดจนข้อมูลในเรื่องอื่นๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามความเหมาะสมทั้งในด้านการควบคุมและแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมเป็นรายบุคคล ขั้นตอนนี้จะดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่จำแนกลักษณะผู้ต้องขังที่มีความรู้พื้นฐานทางด้านสังคมสงเคราะห์หรือด้านจิตวิทยา อาชญาวิทยาหรือกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หรืองานราชทัณฑ์ ที่ได้รับการฝึกอบรมมาเป็นอย่างดี เจ้าหน้าที่จะต้องพยายามศึกษาข้อมูลของผู้ต้องขังให้ได้มากที่สุด

3. การวางแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามความเหมาะสมของแต่ละคน (Individual Treatment Planning) รวมถึงการกำหนดกิจกรรมปฏิบัติ (Treatment Activities) เพื่อให้การบำบัดอบรมแก้ไขฟื้นฟูจิตใจของผู้ต้องขัง มีความสอดคล้องกับสภาพร่างกาย จิตใจ ระดับสติปัญญา

พื้นฐานความรู้ ความถนัด รวมทั้งสาเหตุแห่งการกระทำผิด ภูมิหลังของครอบครัวและสภาพแวดล้อมของสังคมภายนอก โดยนำข้อมูลที่ได้มาทำการสรุป วิเคราะห์ และกำหนดแผนงานแนวทางหรือมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามความเหมาะสมของแต่ละคน โดยมีการจัดลำดับของความสำคัญก่อนหลัง (Priority) ของมาตรการดังกล่าวไว้ตลอดจนกำหนดหน่วยงานที่จะรับผิดชอบ และระยะเวลาของกิจกรรมปฏิบัติให้ชัดเจนด้วย

4. การนำแผนไปปฏิบัติ เมื่อเรือนจำหรือทัณฑสถานได้มีการกำหนดแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามความเหมาะสมของแต่ละคนแล้ว จะต้องมีการดำเนินการเพื่อให้มีการปฏิบัติตามแผนดังกล่าวอย่างจริงจัง โดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องจะต้องจัดกิจกรรมปฏิบัติตามลำดับของความสำคัญที่ได้มีการกำหนดไว้ในแผนและระยะเวลาที่กำหนด ทั้งในเรื่องของการบำบัดรักษา การอบรมแก้ไข พัฒนาจิตใจ การให้การศึกษา วิชาสามัญ วิชาชีพ ฯลฯ

5. การติดตามผลการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง เมื่อได้มีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามแผนที่ได้มีการกำหนดและนำไปปฏิบัติได้ระยะหนึ่งแล้ว จะต้องมีการติดตามผลว่าการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังดังกล่าวได้ผลหรือไม่เพียงใด มีปัญหาขัดข้องในเรื่องใด ทั้งในด้านส่วนตัวผู้ต้องขัง หรือด้านการกำหนดแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง รวมทั้งความพร้อมในด้านการนำแผนไปปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ ซึ่งหากเห็นว่า การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังยังไม่ได้ผลหรือผลที่ได้ยังไม่เป็นที่พอใจ จะต้องมีการดำเนินการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังซ้ำอีกครั้งหนึ่งเพื่อหาข้อบกพร่องของการจำแนกลักษณะในครั้งแรก เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการวางแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังดังกล่าวให้เหมาะสมยิ่งขึ้นต่อไป

6. การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังซ้ำ (Re-Classification of Prisoners) โดยปกติแล้วจะต้องดำเนินการในทุกๆ 6 เดือนหรือ 1 ปี หลังจากที่ได้มีการดำเนินการในเรื่องนี้ไปแล้ว หรือดำเนินการในทันทีเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นจากการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังดังกล่าว เพื่อปรับปรุงแก้ไขแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้เกิดผลดียิ่งขึ้น

7. การวางแผนหรือโครงการเตรียมปล่อยผู้ต้องขัง เมื่อผู้ต้องขังใกล้ที่จะได้รับการปล่อยตัว โดยเหลือกำหนดโทษจำคุกอีกไม่เกิน 6 เดือน จะต้องมีการนำข้อมูลต่างๆ ที่กำหนดไว้ในแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในขณะที่ต้องโทษอยู่ในเรือนจำ ไปใช้ในการจัดทำแผนหรือโครงการเตรียมการปล่อยผู้ต้องขังตามความเหมาะสมของแต่ละคน โดยการให้การสงเคราะห์ในเรื่องต่างๆ ที่จำเป็นต่อการที่ผู้ต้องขังจะออกไปอยู่ร่วมกับสังคมภายนอกได้ตามปกติภายหลังจากพ้นโทษ เป็นการเชื่อมโยงแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำเข้ากับแผนการเตรียมความพร้อมของผู้ต้องขังก่อนปล่อยตัว ซึ่งจะมีผลให้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ไม่มีผู้ที่กลับมาต้องโทษอีกหรือกลับมาอีกเพียงส่วนน้อย

มาตรการในการรวบรวมข้อมูลผู้กระทำความผิดของกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยนั้นยังขาดการประสานงานกันระหว่างองค์กรในกระบวนการยุติธรรม เพราะการดำเนินการเป็นไปในรูปแบบที่แต่ละหน่วยงานรับผิดชอบข้อมูลในส่วนที่ตนทำการบันทึกไว้และจำเป็นต้องใช้สำหรับภายในหน่วยงานของตนเท่านั้น ประกอบกับยังไม่มีหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ในการรวบรวมข้อมูลทะเบียนประวัติอาชญากรรม ทำให้ข้อมูลที่มีกระจายกันอยู่ตามหน่วยงานต่างๆ ทำให้การรวบรวมข้อเท็จจริงต่างๆ ของผู้กระทำความผิดเพื่อใช้ประกอบการพิจารณาและดำเนินกระบวนการในแต่ละขั้นตอนทำให้เกิดความยุ่งยากซับซ้อนหรือเกิดความล่าช้า อีกทั้งในประเทศไทยยังไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายที่จะนำมาใช้บังคับเกี่ยวกับการคุ้มครองข้อมูลผู้กระทำความผิดซึ่งจะมีก็แต่เพียงระเบียบข้อบังคับของภายในหน่วยงานเท่านั้นจึงทำให้ขาดการเชื่อมโยงข้อมูลของผู้กระทำความผิดที่จะทำให้แต่ละหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมสามารถนำมาใช้ประกอบการพิจารณาได้ ทำให้เมื่อผู้กระทำความผิดถูกศาลตัดสินจำคุกและถูกส่งตัวมายังเรือนจำหรือทัณฑสถาน เจ้าหน้าที่ผู้ทำหน้าที่เรือนจำผู้มีหน้าที่ในการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังจะต้องมีการรวบรวมข้อเท็จจริงทั้งหมดของผู้กระทำความผิด ใหม่ทั้งหมด เพราะกระบวนการก่อนที่จะมาถึงราชทัณฑ์นั้นไม่มีการรวบรวมข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดที่เพียงพอ ซึ่งโดยส่วนใหญ่ข้อมูลที่มาถึงราชทัณฑ์จะเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความผิดที่ผู้ต้องขังกระทำความผิด ทำให้ราชทัณฑ์ต้องทำการรวบรวมข้อเท็จจริงของผู้ต้องขังใหม่ทั้งหมด แต่ในทางปฏิบัติแล้วเจ้าหน้าที่ผู้จำแนกลักษณะผู้ต้องขังจะสอบถามประวัติเบื้องต้น และลักษณะของการกระทำความผิดซึ่งเป็นข้อมูลเพียงผิวเผินเท่านั้น และเจ้าหน้าที่ที่จะทำการกำหนดให้ผู้ต้องขังอยู่ในแดนใดจะใช้ระยะเวลาของการจำคุกเป็นตัวกำหนดระดับของการแยกผู้ต้องขัง ซึ่งวิธีดังกล่าวยังไม่ใช่การปรับใช้โทษเพื่อให้เหมาะสมกับผู้ต้องขังแต่ละราย อีกทั้งยังเป็นการขัดต่อมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในข้อ 58¹⁹ ในส่วนที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์การลงโทษจำคุก ขั้นตอนต่อจากนั้นเจ้าหน้าที่ทำรวบรวมข้อมูลของผู้ต้องขังแล้วทำรายงานส่งถึงคณะกรรมการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง ซึ่งจะเป็นผู้พิจารณาสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ต้องขัง เพื่อทำการกำหนดวิธีปฏิบัติหรือโปรแกรมการฟื้นฟูพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังให้เหมาะสมแต่ละรายแล้วส่งผู้ต้องขังไปยังแดนต่างๆ ที่ได้รับการกำหนดไว้ตั้งแต่ต้น ซึ่งแตกต่างกับการบังคับโทษของต่างประเทศ

ในส่วนของกระบวนการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังของแคลิฟอร์เนียเมื่อผู้ต้องขังถูกส่งตัวมายังศูนย์จำแนกลักษณะผู้ต้องขัง (Reception Center) ซึ่งจะตั้งอยู่ในทุกเรือนจำหรือทัณฑสถาน โดยจะไม่ใช้สถานที่ร่วมกับแดนของผู้ต้องขัง โดยผู้ต้องขังจะอยู่ในศูนย์นี้เป็นระยะเวลาประมาณ

¹⁹ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขององค์กรสหประชาชาติ ภาคสอง, ข้อ 58.

3-6 สัปดาห์ ขณะที่ผู้ต้องขังอยู่ในศูนย์นี้จะได้รับการประเมินผลเกี่ยวข้องกับสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจประกอบกับการประเมินด้านความเสี่ยงหรือความปลอดภัยของผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่จะทำการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง โดยการสัมภาษณ์ สังเกตพฤติกรรม และมีการทดสอบทางจิตวิทยาเพื่อที่จะได้มาซึ่งข้อมูลเฉพาะบุคคลของผู้ต้องขัง โดยข้อมูลของบุคคลจะเกี่ยวกับ ประวัติทางกฎหมายและประวัติอาชญากรรม การประกอบอาชีพ การศึกษา ศาสนา ทักษะคิดและการปรับตัวในเรือนจำ โดยผู้ต้องขังแต่ละรายจะได้รับการบันทึกข้อมูลลงเอกสารการจำแนก CDC 839 เมื่อศึกษาข้อมูลผู้ต้องขังเรียบร้อยแล้ว เจ้าหน้าที่ฝ่ายปรึกษาของราชทัณฑ์จะเป็นผู้พิจารณาและดำเนินการสรุปข้อมูลของผู้ต้องขังเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการประชุมของคณะกรรมการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง ซึ่งการประชุมของคณะกรรมการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังนั้นจะต้องเริ่มดำเนินการภายใน 14 วันนับแต่ผู้ต้องขังเข้าสู่เรือนจำหรือทัณฑสถาน ในการประชุมของคณะกรรมการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังนี้จะพิจารณาข้อมูลทั้งหมดของผู้ต้องขังเพื่อพิจารณาถึงพฤติกรรมและความต้องการของผู้ต้องขังแต่ละราย ในขั้นตอนนี้จะมีการกำหนดคะแนนการจำแนกลักษณะซึ่งจะมี 2 ส่วน คือ คะแนนการจำแนกลักษณะเบื้องต้นซึ่งจะมาจากปัจจัยต่างๆ ของข้อมูลผู้ต้องขัง และคะแนนขั้นต่ำซึ่งจะมาจากเกณฑ์ของคำพิพากษาที่ราชทัณฑ์ได้มีการกำหนดไว้ เมื่อมีการรวบรวมคะแนนแล้ว คณะกรรมการจะทำการกำหนดระดับของเรือนจำหรือทัณฑสถาน โดยจะขึ้นอยู่กับคะแนนทั้ง 2 ส่วนของผู้ต้องขังซึ่งระดับของเรือนจำขึ้นอยู่กับคะแนนของผู้ต้องขัง หากผู้ต้องขังรายใดคะแนนสูงก็จะถูกกำหนดให้อยู่ในเรือนจำที่มีความมั่นคงสูงหรือผู้ต้องขังมีคะแนนต่ำก็จะถูกกำหนดให้อยู่ในเรือนจำที่มีระดับความมั่นคงต่ำ หลังจากได้รับการกำหนดระดับความมั่นคงของเรือนจำแล้วผู้ต้องขังก็จะถูกส่งไปยังเรือนจำที่ถูกกำหนดไว้ ซึ่งคะแนนของผู้ต้องขังนั้นนอกจากจะใช้เพื่อกำหนดระดับความมั่นคงของเรือนจำแล้วก็ยังใช้ในรูปแบบการฟื้นฟูหรือการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง เมื่อผู้ต้องขังใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำแล้วจะได้รับการจำแนกลักษณะซ้ำอย่างน้อย 1 ครั้งต่อปีหรือจะได้รับการจำแนกลักษณะซ้ำหลัง 6 เดือนเมื่อผู้ต้องขังมีพฤติกรรมหรือปัจจัยบางอย่างเปลี่ยนแปลงไป

ในส่วนของการขึ้นตอนการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังของประเทศญี่ปุ่นนั้นจะเริ่มตั้งแต่เมื่อผู้ต้องขังเข้าสู่เรือนจำ จะถูกส่งเข้าสู่ศูนย์จำแนกลักษณะผู้ต้องขัง (Classification Center) ซึ่งจะมีอยู่ในแต่ละภาค โดยทั้งประเทศมีทั้งหมด 8 ศูนย์ เมื่อผู้ต้องขังเข้าสู่ศูนย์จำแนกลักษณะผู้ต้องขังจะถูกแยกกักตัวเพื่อพิจารณาตรวจสอบและทำการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังซึ่งจะมีการทดสอบทางร่างกายและทางจิตวิทยา เพื่อให้สามารถเข้าใจถึงบุคลิกภาพแท้จริงส่วนบุคคลของผู้ต้องขังได้ โดยการทดสอบจะประกอบไปด้วยการทดสอบด้านความพร้อม บุคลิกภาพ และสติปัญญา ที่ศูนย์แรกเริ่มนี้มีสถานที่ต่างๆ ของจิตแพทย์ นักสังคมสงเคราะห์ ห้องสำหรับสัมภาษณ์และการทดสอบต่างๆ ซึ่งเป็นการนำทฤษฎีการปรับใช้โทษให้เหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิดมาใช้ เมื่อผู้ต้องขังได้รับการจำแนก

ลักษณะเรียบริ่อยแล้วจะถูกจัดกลุ่มโดยแยกประเภทผู้ต้องขังออกเป็นชั้นต่างๆ เพื่อให้การฟื้นฟูเป็นไปอย่างเหมาะสมไม่ว่าจะเป็นการแยกโดยเพศ สัญชาติ ประเภทคดี อายุ หรือกำหนด โทษ รวมถึงแนวโน้มของการกระทำความผิดและความผิดปกติทางด้านร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขังแต่ละราย เมื่อผู้ต้องขังได้รับการจำแนกลักษณะและได้รับการแยกประเภทแล้วก็จะถูกส่งตัวไปยังเรือนจำหรือทัณฑสถานหรือแดนที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังแต่ละราย เมื่อผู้ต้องขังอยู่ในเรือนจำ จะได้รับการประเมินผลการจำแนกลักษณะใหม่ทุกๆ 6 เดือนเพื่อให้การปฏิบัติหรือฟื้นฟูได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและตรงต่อความต้องการและความเสี่ยงของผู้ต้องขังที่ต้องการจะแก้ไขได้

ต่อมาในส่วนของการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังของประเทศอังกฤษนั้นจะเริ่มตั้งแต่ผู้ต้องขังเข้าสู่เรือนจำหรือทัณฑสถาน จะได้รับการจำแนกลักษณะทุกรายเพื่อที่จะได้มีข้อมูลในการจัดผู้ต้องขังให้อยู่ในเรือนที่มีระดับความปลอดภัยที่เหมาะสมกับผู้ต้องขังแต่ละราย โดยปัจจัยที่ใช้ในการประเมินเช่น ประวัติส่วนตัว บันทึกการกระทำความผิด สุขภาพจิต ความเสี่ยงของการหลบหนีหรือความเสี่ยงในการก่ออันตรายต่อผู้อื่นของผู้ต้องขังแต่ละราย อีกทั้งในมาตรา 7 ของ Prison Rule ระบุไว้ว่าผู้ต้องขังจะต้องได้รับการจำแนกลักษณะ โดยจะต้องคำนึงถึง อายุ ลักษณะนิสัยที่แท้จริง ข้อมูลต่างๆ เมื่อเจ้าหน้าที่ได้ข้อมูลที่ต้องการแล้วจะทำการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง โดยกำหนดระดับความปลอดภัยของเรือนจำที่ผู้ต้องขังจะต้องไปใช้ชีวิตอยู่

เมื่อพิจารณาขั้นตอนการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังของแต่ละประเทศในหลายๆ ขั้นตอนจะมีกระบวนการที่คล้ายคลึงกัน แต่หากพิจารณาถึงขั้นตอนที่มีความแตกต่างในแต่ละประเทศนั้น จะมีทั้งข้อดีและข้อเสียที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นในขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลของผู้ต้องขังซึ่งในหลายๆ ประเทศส่วนใหญ่แล้วองค์กรในกระบวนการยุติธรรมจะมีการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้ต้องขัง ซึ่งทำให้เมื่อมาถึงราชทัณฑ์ทำให้ข้อมูลของผู้ต้องขังมีรายละเอียดที่เพียงพอทำให้เจ้าหน้าที่สามารถวิเคราะห์และจัดโปรแกรมฟื้นฟูหรือวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมกับผู้ต้องขังแต่ละรายได้ แต่ของประเทศไทยขององค์กรในกระบวนการยุติธรรมยังไม่มีกรรวบรวมข้อมูลผู้ต้องขังที่เพียงพอทำให้ราชทัณฑ์ต้องรวบรวมข้อมูลที่มากพอจะกำหนดวิธีการปฏิบัติแต่โปรแกรมฟื้นฟูได้ แต่เจ้าหน้าที่เรือนจำก็ยังไม่อาจที่จะรวบรวมข้อมูลข้อผู้ต้องขังให้ได้มากพอ อาจจะเนื่องด้วยสาเหตุหลายประการไม่ว่าจะเป็นความแออัดของเรือนจำทำให้เจ้าหน้าที่ต้องรีบทำการจำแนกลักษณะ เพราะมีผู้ต้องขังเข้าใหม่ทุกวัน อีกทั้งยังขาดเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการรวบรวมข้อมูลของผู้ต้องขังในแต่ละด้าน แต่ไม่ว่าจะด้วยสาเหตุใดก็ตาม ทำให้ราชทัณฑ์ของประเทศไทยยังไม่สามารถใช้หลัก Individualization of Punishment ในขั้นตอนการแรกรับตัวและการรวบรวมข้อมูลของผู้ต้องขังได้ ซึ่งเมื่อพิจารณากระบวนการรวบรวมข้อมูลของผู้ต้องขังในต่างประเทศแล้วไม่ว่าจะเป็น แคลิฟอร์เนีย ญี่ปุ่นหรืออังกฤษ มีการใช้ทั้งวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกตพฤติกรรมของ

ผู้ต้องขัง และมีการใช้ชีวิตการทดสอบซึ่งจะเป็นการทดสอบทางวิทยาศาสตร์ทำให้ข้อมูลของผู้ต้องขังมีมากพอที่จะกำหนดวิธีปฏิบัติหรือโปรแกรมการฟื้นฟูให้เหมาะสมกับผู้ต้องขังแต่ละรายได้

4.3 หลักเกณฑ์ในการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง

ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเป็นกระบวนการที่สำคัญของงานราชทัณฑ์ เป็นการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล ด้วยการศึกษาวิเคราะห์ประวัติ ปัญหาทั่วไปของผู้ต้องขัง เพื่อประโยชน์ในการวางแผนปฏิบัติและกำหนดกิจกรรมปฏิบัติเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและความเปลี่ยนแปลงของผู้ต้องเป็นรายบุคคล นับตั้งแต่วาระแรกที่ผู้ต้องขังถูกควบคุมตัวในเรือนจำจนถึงวันปลดปล่อยพ้นโทษ หลักเกณฑ์การจำแนกลักษณะจึงเป็นเรื่องสำคัญเพราะจะช่วยให้เจ้าหน้าที่สามารถเข้าใจถึงตัวตนของผู้ต้องขังแต่ละรายได้อย่างละเอียด และสามารถที่จะกำหนดแผนหรือวิธีปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมกับผู้ต้องขังแต่ละราย ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าวัตถุประสงค์การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังมีด้วยกัน 2 ประการคือ การจำแนกลักษณะเพื่อควบคุมโดยการแยกขัง และการจำแนกลักษณะเพื่อแก้ไขฟื้นฟู หลักเกณฑ์ของวัตถุประสงค์แต่ละข้อนั้นก็แตกต่างกันในส่วนของการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง โดยการแยกขังมีแนวทางและหลักเกณฑ์คือ

1. การจำแนกตามเพศ ถือเป็นหลักการที่ต้องยึดถือปฏิบัติกันทุกประเทศ เพราะผู้ต้องขังเพศชายจะต้องแยกโดยเด็ดขาดจากผู้ต้องขังที่เป็นหญิงด้วยเหตุผลหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ชีวิตในเวลากลางวันและในเวลากลางคืน การทำกิจกรรมบางประเภท
2. การจำแนกตามอายุ เป็นการถือเอาอายุเป็นเกณฑ์ในการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติ เพราะผู้ต้องขังที่เป็นเด็ก ย่อมมีพฤติกรรมที่ง่ายต่อการแก้ไขกว่าผู้ต้องขังที่เป็นผู้ใหญ่ และเพื่อป้องกันการถ่ายทอดความรู้ทางอาชญากรรม
3. การจำแนกตามกำหนดโทษ ผู้ต้องขังที่มีกำหนดโทษสูงจะต้องถูกส่งตัวไปยังเรือนจำที่มีความมั่นคงสูง เพื่อความปลอดภัยในการควบคุม
4. การจำแนกตามความผิด ด้วยเหตุที่ว่าประเภทของความผิดที่แตกต่างกันลักษณะของผู้กระทำความผิดก็แตกต่างกันไปด้วย

ในส่วนของการจำแนกลักษณะเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังมีการกำหนดไว้ถึงหลักเกณฑ์ในการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังโดยกำหนดไว้ในข้อที่ 8²⁰ และมีแนวทางหรือหลักเกณฑ์ที่ต้องพิจารณาเพิ่ม คือ

1. ความเสี่ยง คือ เป็นสิ่งที่เจ้าหน้าที่ต้องพิจารณาและคาดการณ์ถึงความเสี่ยงของพฤติกรรมของผู้กระทำความคิดในอนาคตที่มีความเกี่ยวข้องกับอาชญากรรม และกำหนดวิธีปฏิบัติหรือแผนฟื้นฟูที่เหมาะสมกับระดับของความเสี่ยงของตัวผู้ต้องขัง

2. ความต้องการ คือ ผู้ต้องขังแต่ละรายมีเหตุผลและพื้นฐานที่แตกต่างกัน การจัดโปรแกรมฟื้นฟูหรือวิธีปฏิบัติจึงต้องให้มีความสอดคล้องกับพื้นฐานของความต้องการในการบำบัดของตัวผู้ต้องขังแต่ละราย

3. ความรับผิดชอบ คือ เมื่อบุคคลใดกระทำความผิดขึ้นแล้วย่อมทำให้บุคคลอื่นได้รับผลกระทบมากน้อยและแต่ความร้ายแรงของการกระทำความผิด ผลของการกระทำนั้นย่อมส่งผลให้มีผู้เสียหาย หรือในบางกรณีเกิดความเสียหายต่อสังคมและส่วนรวม การกำหนดโปรแกรมฟื้นฟูหรือวิธีการปฏิบัติจึงต้องกำหนดวิธีการเพื่อให้ผู้กระทำผิดเกิดความรู้อับผิดชอบ และวิธีการเรียนรู้ แต่ต้องคำนึงว่าแต่ละบุคคลอาจตอบสนองต่อวิธีปฏิบัติที่ต่างกัน

4. คุณพินิจ คือ การพิจารณาถึงความเสี่ยง ความต้องการ ความรู้อับผิดชอบ โดยพิจารณาและกำหนดโปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูหรือวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมกับผู้ต้องขังภายใต้เงื่อนไขหรือข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ ของผู้ต้องขังที่มีอยู่

5. ประโยชน์ คือ เพื่อให้ระบบการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังมีประโยชน์ และเกิดผลสัมฤทธิ์ เจ้าหน้าที่จะต้องบรรลุถึงวัตถุประสงค์ของการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังและเป้าหมายของหน่วยงาน

6. การปฏิบัติ คือ เพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้จริงเกิดประโยชน์ การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังจะต้องสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และมีความเป็นไปได้แต่กระบวนการจำไม่สามารถเกิดประโยชน์ได้หากกระทำโดยหน่วยงานที่ไม่มีความเกี่ยวข้องในเรื่องนี้

7. ความยุติธรรม คือ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังควรจะคำนึงถึงผลลัพธ์ โดยการกำหนดประเภทของผู้กระทำผิดควรอยู่บนพื้นฐานของความแตกต่างตามแต่ละบุคคล โดยไม่ควรที่จะคำนึงถึงแต่เพียงข้อเท็จจริงในการกระทำความผิด²¹

²⁰ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขององค์กรสหประชาชาติ ภาคสอง ข้อ 8 นักโทษต่างประเภทกันพึงถูกจำคุกในสถานจำคุกแยกจากกันโดยคำนึงถึงเพศ อายุ ประวัติการกระทำความผิด เหตุผลในการต้องโทษ และความจำเป็นในการปรับปรุงแก้ไข.

²¹ Best Practices of Classification and assessment. Edward J.Latessa. PDF

หลักเกณฑ์การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังของประเทศไทยจะเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อใช้ในการแยกขังของผู้ต้องขังแต่ละราย โดยอยู่ในข้อ 40 ของกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 กำหนดแยกเป็น

1. ผู้ต้องขังหญิง
2. ผู้ต้องขังที่มีอายุต่ำกว่า 25 ปี และต้องโทษเป็นครั้งแรก
3. ผู้ต้องขังที่ต้องโทษสำหรับความผิดที่กระทำอนาจาร
4. ผู้ต้องขังที่ต้องโทษสำหรับความผิดที่ประทุษร้ายแก่ชีวิตและร่างกาย
5. ผู้ต้องขังซึ่งต้องโทษสำหรับความผิดที่ประทุษร้ายแก่ทรัพย์
6. ผู้ต้องขังซึ่งศาลพิพากษาว่าเป็นผู้มีสันดานเป็นผู้ร้าย
7. ผู้ต้องขังที่ไม่อยู่ในจำพวกที่ได้ระบุนมาแล้ว

แต่ในทางปฏิบัตินั้นผู้ที่กำหนดในการแยกขังในแต่ละแดนของผู้ต้องขังคือ เจ้าหน้าที่เรือนจำกับนักจิตวิทยาของโรงพยาบาลเรือนจำ ซึ่งการแยกประเภทผู้ต้องขังนั้นเจ้าหน้าที่เรือนจำจะพิจารณาโดยคำนึงถึงเพียง ประเภทของผู้ต้องขัง ชั้น และเพศ ตามที่ได้มีการบัญญัติไว้ในมาตรา 11 ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 แต่หลักการจำแนกนี้เป็นเพียงการจำแนกเพื่อผลในด้านการควบคุมเท่านั้น ส่วนในด้านของการจำแนกลักษณะเพื่อฟื้นฟูประเทศไทยยังไม่มีกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในกฎหมาย โดยเฉพาะว่าเจ้าหน้าที่จะต้องใช้หลักเกณฑ์จำแนกลักษณะผู้ต้องขังเพื่อการฟื้นฟู จะมีแต่เพียงระเบียบหรือข้อบังคับของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์เท่านั้น ซึ่งถือว่าเป็นการขัดต่อหลักสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในเรื่องของการปฏิบัติหรือดำเนินการใดๆ ต่อบุคคลจะต้องเป็นการปฏิบัติตามกฎหมายซึ่งออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติเท่านั้น

หลักเกณฑ์ต่างๆ ของการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังนี้เป็นสิ่งที่เจ้าหน้าที่จำแนกลักษณะต้องคำนึงถึงเพื่อที่จะได้ทำความเข้าใจถึงแก่นแท้หรือเนื้อแท้ของผู้ต้องขังว่ามีลักษณะหรืออุปนิสัยอย่างไร โดยมุ่งเน้นไปที่ตัวผู้กระทำความผิดเป็นสำคัญถือเป็นสิ่งสำคัญที่ และเจ้าหน้าที่ของเรือนจำจะต้องคำนึงถึงอยู่เสมอคือตัวผู้ต้องขังเป็นประธานของของการบังคับโทษ เพราะวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุกคือการแก้ไขผู้ต้องขังเพื่อให้กลับตนเป็นพลเมืองที่ดีและสามารถกลับมาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างปกติ โดยไม่มีความคิดที่จะหวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก

4.4 วิเคราะห์การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังและกฎหมายที่เกี่ยวข้องของประเทศไทยกับต่างประเทศ

กระบวนการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังนั้นเป็นกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่เกี่ยวกับตัวผู้ต้อง ซึ่งการนำข้อเท็จจริงข้อมูลผู้ต้องขังและพฤติกรรมต่างๆ ใช้ในการพิจารณาก็จะเป็นผลดีต่อตัวผู้ต้องขัง แต่ในทางปฏิบัติของประเทศไทยนั้นกระบวนการรวบรวมข้อเท็จจริงของ

ผู้กระทำความผิดซึ่งเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนของพนักงานสอบสวน ไม่มีข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดอย่างสมบูรณ์ โดยจะมีแค่เพียงข้อมูลที่เป็นพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับผู้กระทำความผิดเพื่อใช้ในการฟ้องคดี และเน้นไปในทางที่จะพิสูจน์ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้ที่กระทำความผิดจริงเท่านั้น เมื่อข้อมูลในชั้นสอบสวนไม่มีข้อเท็จจริงที่เป็นประโยชน์และเป็นผลดีกับตัวผู้กระทำความผิด เมื่อถึงชั้นพนักงานอัยการส่วนใหญ่ก็ไม่มีการสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนข้อมูลผู้ต้องหาเพิ่มเติมตามกฎหมายทำให้ผู้พิพากษาไม่ได้ทราบถึงข้อมูลที่แท้จริงของตัวผู้ต้องขังอันจะเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาคดีและมีคำพิพากษาคัดสินผู้ต้องหาเหล่านั้นๆ เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ต้องโทษจำคุกแล้วนั้นผู้ต้องขังก็จะมาสู่กระบวนการของราชทัณฑ์ ซึ่งพบว่าข้อมูลที่มาถึงในชั้นบังคับโทษของราชทัณฑ์นั้นไม่เป็นประโยชน์ทำให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ต้องดำเนินการรวบรวมข้อมูลของผู้ต้องขังใหม่อีกครั้งหนึ่งโดยจะเป็นการสอบถามในส่วนของประวัติผู้ต้องขัง ลักษณะการกระทำความผิด จึงถือว่าไม่ได้มีการใช้หลัก การปรับใช้โทษให้เหมาะสมกับผู้ต้องขังแต่ละคน Individualization of Punishment เพราะการแยกผู้ต้องขังเพื่อแก้ไขฟื้นฟูนั้นจะต้องคำนึงถึงประเภทของความผิด เพศ อายุ และระดับของความเป็นอาชญากร รวมถึงข้อมูลส่วนตัวของผู้ต้องขังไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของความต้องการ ความถนัด ความสนใจ หรือพฤติกรรมที่แท้จริง จึงจะถึงว่าเป็นการยึดหลักการบังคับโทษที่เหมาะสมกับผู้ต้องขังแต่ละราย อีกทั้งในประเทศไทยกฎหมายบังคับโทษที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันได้กำหนดแต่ในส่วนของประเภทหรือชั้นของเรือนจำ หรือจัดแบ่งอาณาเขตออกโดยคำนึงถึงประเภท ชั้น และเพศของผู้ต้องขัง หรือเพื่อประโยชน์ในการอบรมผู้ต้องขัง แต่ในเรื่องของการประเมินผู้ต้องขังหรือหลักเกณฑ์ในการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังยังไม่มีกำหนดไว้ในกฎหมายของประเทศไทย เจ้าหน้าที่ปฏิบัติตามระเบียบที่ออกมาใช้เป็นการภายใน ทำให้กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญ หากจะปฏิบัติตามกฎหมายโดยกระทบต่อเสรีภาพของบุคคลนั้นกฎหมายจะต้องออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติและออกมาในรูปแบบของพระราชบัญญัติ เพราะระเบียบที่ออกมานั้นมีลำดับที่ต่ำกว่าพระราชบัญญัติราชทัณฑ์เจ้าหน้าที่จึงไม่มีอำนาจเพียงพอที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดของผู้ต้องขังเพื่อใช้พิจารณาในการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังและซึ่งมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขงสหประชาชาติได้มีการกำหนดไว้ถึงวิธีการและหลักเกณฑ์ในการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง ซึ่งประเทศไทยไม่สามารถปฏิบัติตามหลักของมาตรฐานขั้นต่ำนี้ได้

ในส่วนของ การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังในต่างประเทศ มลรัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา ได้มีการกำหนดไว้ถึงปัจจัยที่เจ้าหน้าที่จำแนกลักษณะผู้ต้องขังจะต้องคำนึงถึง โดยบัญญัติ

ไว้ในมาตรา 3375²² ของกฎหมายมลรัฐแคลิฟอร์เนีย โดยกำหนดไว้ว่าการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง นั้นเจ้าหน้าที่จะต้องคำนึงถึงความต้องการ ความสนใจ ความปรารถนา และพฤติกรรมที่แท้จริงของผู้ต้องขัง พิจารณาประกอบกับคะแนนการจำแนกลักษณะที่ผู้ต้องขังถูกกำหนดไว้ ถือว่าแคลิฟอร์เนีย คำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของตัวผู้กระทำความผิดจึงได้มีการออกกฎหมายเพื่อใช้ในการบังคับโทษ และเป็นหลักในการการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังด้วย ในส่วนของหลักเกณฑ์การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังของประเทศญี่ปุ่นนั้นมีการกำหนดไว้ในกฎหมายในเรื่องของปัจจัยที่ต้องนำมาพิจารณา ในการจัดผู้ต้องขังให้อยู่ในแดนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นลักษณะของการกระทำความผิดตลอดถึง บุคลิกลักษณะของแต่ละบุคคล ประวัติการกระทำความผิด อายุของผู้ต้องขัง²³ เป็นการกำหนดถึง หลักเกณฑ์และสิ่งที่จะต้องนำมาพิจารณาเพื่อจำแนกลักษณะ และการกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องของการแยกขังกำหนดไว้ในมาตรา 4²⁴ ของพระราชบัญญัติตั้งอำนาจความสะดวกของ ทักษสถานและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและผู้ต้องคุมขัง ไม่ว่าจะเป็นการแยก เพศ ระหว่างผู้ต้องขัง เด็ดขาดกับผู้ต้องขังไม่เด็ดขาด ผู้ต้องขังเด็ดขาดที่มีเงื่อนไขต้องทำงานกับผู้พิพากษาเด็ดขาดที่ไม่มี เงื่อนไขต้องทำงาน และมีส่วนของหลักเกณฑ์การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังในประเทศอังกฤษนั้นในเรื่องของหลักเกณฑ์ในด้านการจำแนกลักษณะเพื่อแก้ไขฟื้นฟู โดยในมาตรา 7²⁵ ของ Prison Rule โดยระบุไว้ว่าผู้ต้องขังจะต้องได้รับการจำแนกลักษณะซึ่งเป็นไปตามแนวทางที่รัฐมนตรีกำหนดไว้ โดยจะต้องคำนึงถึง อายุ ลักษณะนิสัยที่แท้จริง ข้อมูลต่างๆ และวิธีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังนั้นจะเป็นไปตามที่วัตถุประสงค์ที่กฎหมายนี้กำหนดไว้ดังนี้จะเห็นได้ว่าแต่ละประเทศที่กล่าวถึงนั้นมีการออกกฎหมายโดยฝ่ายนิติบัญญัติเพื่อใช้ในการบังคับโทษและเป็นหลักเกณฑ์ในการจำแนกลักษณะเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังซึ่งถือว่าเป็นการเคารพต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามที่รัฐธรรมนูญของแต่ละประเทศได้มีการกำหนดไว้ และถือว่าเป็นการปฏิบัติที่ตรงตามหลักมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่กำหนดให้การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังจะต้องจำแนกตามเพศ อายุ ประวัติ การกระทำความผิด เหตุผลในการต้องโทษ และความจำเป็นในการปรับปรุงแก้ไข เป็นการกำหนดกฎหมายโดยคำนึงถึงตัวผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล เพราะวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษคือตัวผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องขัง

²² California Code of Regulations Title 15. Crime Prevention and Corrections Article 10.

Classification §3375

²³ Article 16. The Prison Law.

²⁴ Article 4. Act on Penal Detention Facilities and Treatment of Inmates and Detainees.

²⁵ Article 7 The Prison Rules of 1964.

ในส่วนของการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นเจ้าหน้าที่ของราชทัณฑ์จะต้องดำเนินการโดยจะต้องพยายามศึกษาหาข้อมูลรายละเอียดที่ต้องการให้ได้มากที่สุด โดยเฉพาะในเรื่องของสาเหตุแห่งการกระทำความผิด การรวบรวมข้อมูลต่างๆ เพื่อมาวินิจฉัยบุคคลนั้น สามารถแบ่งวิธีการหาข้อมูลที่สำคัญและใช้กันอยู่ 3 ประเภท คือ การสัมภาษณ์, การสังเกต และการทดสอบ

1. การสัมภาษณ์ เป็นวิธีการหาข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง หรือเรื่องราวที่ต้องการนำมาประกอบในการวินิจฉัยหาสาเหตุเพื่อหาทางป้องกันหรือแก้ไขปัญหา การสัมภาษณ์เป็นวิธีการบำบัด หรือแก้ปัญหาไปในตัว คือการพูดคุยนั้นจะช่วยให้ผู้ถูกสัมภาษณ์รู้สึกผ่อนคลาย ความตึงเครียด และอาจให้ความร่วมมือในการแก้ปัญหา แต่การสัมภาษณ์ที่จะให้ได้ความร่วมมือนั้นต้องมีส่วนประกอบอื่นด้วย เช่น การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์ การใช้คำพูดหรือคำถามซึ่งความจะเป็นคำถามที่แสดงความเป็นมิตรที่ดีและแสดงความเห็นอกเห็นใจ การรู้จักใช้ไหวพริบในการสังเกตกริยาท่าทางและการแสดงออกของผู้ถูกสัมภาษณ์ การแปลความหมายของกริยาท่าทางหรือการแสดงออกนั้น ผู้สัมภาษณ์ไม่ควรใช้คำถามนำหรือขัดจังหวะ การสนทนาและผู้สัมภาษณ์นั้นควรที่มีการควบคุมอารมณ์และความรู้สึกของตนเองไม่คล้อยตามกับผู้ถูกสัมภาษณ์ และประการสุดท้าย เมื่อได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แล้วข้อมูลที่ได้อาจไม่เพียงพอในการวิเคราะห์วินิจฉัย เจ้าหน้าที่ที่จะต้องออกไปสืบหาข้อเท็จจริงภายนอกจากบุคคลในครอบครัวและบุคคลผู้เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขัง

2. การสังเกต เป็นอีกวิธีการหนึ่งในการหาข้อมูลและข้อเท็จจริง การสังเกตมี 2 อย่าง คือ การปลอมตัวเข้าไปอยู่ในกลุ่ม และการสังเกตอย่างห่างๆ แต่การสังเกตอย่างห่างๆ อาจเกิดความผิดพลาดได้ง่าย เจ้าหน้าที่ต้องบันทึกพฤติกรรมอย่างละเอียดเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์

3. การทดสอบ การสัมภาษณ์หรือการสังเกตนั้นอาจไม่รู้ถึงแก่นแท้ของผู้ที่จะศึกษา จึงมีการคิดค้นวิธีการวัดจิตใจและความสามารถขึ้นเพื่อค้นหาสิ่งที่ซ่อนเร้นภายใน โดยหลักที่สำคัญนั้นมีอยู่ 4 ประการคือ

3.1 วัดความสามารถ (Ability) เพื่อให้ทราบถึงความสูงต่ำของเขาวัดปัญญา เพราะเขาวัดปัญญาเป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิดและเปลี่ยนแปลงยาก การวัดความสามารถ เช่น ความจำ การอ่าน การกระทำบางสิ่งบางอย่าง การคำนวณ เป็นต้น

3.2 วัดพฤติกรรม (Behavior) เพื่อให้ทราบถึงบุคลิกลักษณะ อารมณ์ จิตใจ ว่ามีระดับอย่างไร

3.3 วัดแววถนัด (Aptitude) เพื่อให้ทราบว่าบุคคลนั้นมีแนวความถนัดและความสามารถในทางใด

3.4 วัดความสนใจ (Interest) เพื่อให้ทราบว่าบุคคลนั้นสนใจวิชาชีพแขนงใด

ในการวัดระดับหรือการทดสอบทั้ง 4 ประการนี้ ผู้ที่ทำการทดสอบจะต้องเป็นผู้ที่ศึกษา มาโดยเฉพาะ เนื่องจากเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนต้องใช้เวลา แต่ในทางปฏิบัตินั้นยังขาดเจ้าหน้าที่ ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องเหล่านี้ และเมื่อได้ข้อมูลทั้งหมดแล้วและแน่ใจว่าถูกต้องแน่นอนมีความ น่าเชื่อถือ เจ้าหน้าที่จะต้องทำการเรียบเรียงเพื่อทำเป็นรายงานเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการจำแนก ลักษณะผู้ต้องขัง โดยเนื้อหาของรายงานจะประกอบไปด้วย ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ต้องขัง ประวัติการต้องคดีครั้งก่อน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การทดสอบ และการสังเกตสืบเสาะของ เจ้าหน้าที่ ข้อมูลเกี่ยวกับความสมบูรณ์และบกพร่อง อาชีพ การทำงาน ความสนใจ ความประพฤติ ในสถานกักกัน แผนการหลังปลดปล่อยและข้อมูลอื่นๆ ที่จำเป็น ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ ต่อการวิเคราะห์ (Diagnosis) เพื่อวางแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามความเหมาะสมเป็นรายบุคคล

การรวบรวมข้อมูลและข้อเท็จจริงของผู้ต้องขังเป็นสิ่งที่สำคัญและเป็นประโยชน์ ต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ หากในประเทศไทยมีการกำหนดถึงหลักในการ ประเมินผู้ต้องขังของเพื่อที่จะได้พิจารณาและกำหนดถึงวิธีปฏิบัติการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง เพื่อที่จะ ได้กำหนดวิธีการฟื้นฟูและสามารถแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังให้เหมาะสมเป็นรายบุคคล และสามารถคืนคนดีกลับสู่สังคมได้ต่อไป